

прот. Володимир Лось

*Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого*

Сакраментальне життя – шлях визволення від алкогольної залежності

Наболілою проблемою сьогодення сучасного суспільства є хвороба алкогольної залежності, яка паралізує творчі та життєдайні здібності людини, що приводить її до фізичної та духовної деградації, роблячи таким чином жертвою смерті.

Людина, яка потрапляє в полон до цього безжалісного фараона, який тримає її, як свого раба, і не бажає відпустити аж до кінця її життя, часто після великих, але безрезультатних намагань оздоровити є залишеною та забутою суспільством, друзями, родиною і навіть церковною спільнотою. Така людина де-факто стає просто, як ми звикло називаємо, бомжем, відкидом суспільства і вже більше не сприймається як людина, гідна діалогу.

Для гуманного суспільства є очевидним, що байдуже ставлення до невиліковно хворої людини є неприпустимим. Саме тому, з одного боку, створюється багато різних проектів, спрямованих на допомогу алкогольно залежним, а з іншого боку, суспільство, якому притаманна економічно-споживацька психологія, готове жертвувати долею багатьох співгромадян, взятих у рабство алкогольної залежності на користь збагачення та добробуту впливових «багачів». Саме тому поводить ся так, начебто переживає часткову амнезію щодо існування проблеми алкоголізму, а тому спокійно пропагує (через інформацію рекламного характеру щодо виробництва та розповсюдження алкогольних виробів) споживання алкогольних напоїв. Отож, як бачимо, державна політика щодо вирішення цієї проблеми, включно з різними заходами, гідними похвали, сьогодні малоефективна. Чому?

Чому навіть ті, на кого знедолена людина, навіть через власну провину, природно покладає надію на допомогу, виявляються безсилим? Дуже швидко опускають руки і здаються, визначаючи цим самим, що ця людина безнадійно втрачена, а тому виключають її «де-факто» із сім'ї як повноцінного члена, цим самим хоронять її заживо. Хто ж має компетенцію і могутність протиставитись та вирвати людину з рабства могутнього фараона – диявола, який маскується під різними, на перший погляд привабливими, формами короткотривалого «добродійства»? Хто може повернути важко хвору людину до повноцінного життя, в якому зможуть відродитися її особові та творчі здібності?

В Євангелії від Івана ми знаходимо сповнену надії відповідь та пояснення такої ситуації. Господь чітко розрізняє наймита і Доброго Пастиря. «Наймит же той, що не є пастирем, якому вівці не належать, бачить наближення вовка, лишає овець і втікає, а вовк хапає їх і розполохує [вівці]». Але чому ми природно прибігаємо до тих, хто є «наймит»? Можливо, тому, що в них збереглися риси пастиря – «Авеля», який згідно з Бут. 1, як і Каїн, був покликаний панувати над створінням, дбати про нього Божественною мудрістю, до якої ні на мить не переставав прислухатись. Можливо, пастирі держав, суспільства, спільнот, сімей призабули своє походження і покликання? І саме тому перетворились у «наймитів»?

Але все ж таки в одному моменті нашої історії з'явився промінь надії. Знайшовся той, хто не забув, що є Пастирем, і ніколи не переставав і не перестане

творити та приводити до зрілості створіння за Мудрістю свого і нашого Небесного Отця. Він прийшов, щоб об'явити, потішити та обнадіяти кожного хворого та забутого: «Я є добрий пастир і знаю своїх, і мої мене знають, так як знає мене Батько, а я знаю Батька, і кладу я мою душу за овець» (Ів. 10, 14-15).

Хто ж є така людина, що Господь її так любить, що аж кладе за неї своє життя?

Святі Отці намагаються ввести нас у Таїнство «людини». Не лише чисто інтелектуально подають психосоматичну характеристику ества людини, а й, як містагоги, супроводжують нас через сакраментальне літургійне життя в таїнство людини, архетипом якої є історичний Ісус Христос. Він сам каже «Я – двері; якщо хто мною ввійде, той буде врятований – і ввійде, і вийде, і знайде пасовисько». (Ів. 10, 9) Отож, лише ставши справжніми, практикуючими, християнами, активними членом Церкви, тобто увійшовши і живучи життям Христа, ми зможемо розуміти, ким є наш ближній. **Таке входження у життя сьогоднішнього Христа – Церкви – через сакраментальне життя суттєво перемінює наймита в Доброго пастиря**, бо свідчить ап. Павло: «Живу вже не я, а живе в мені Христос. А коли тепер живу в тілі, то живу вірою в Божого Сина, що полубив мене і віддав себе за мене» (Гал. 2, 20).

Відомий грецький богослов і містик 14 ст. Микола Кавасила, базуючись на спадщині святих отців, зумів особливо глибоко розвинути богослов'я сакраментального життя християнина. Особливість богослов'я М. Кавасила полягає в тому, що він, на відміну від Г. Палами, який вказував шлях до осягнення святості через аскетичні практики, що було доступне передусім монашеству, присвячує свою працю «Життя у Христі» насамперед для звичайного християнина, який живе в світі. Щоб довести це на власному прикладі, він не став ні монахом, ані священиком. Кавасила старається показати, що всі, навіть миряни, які залишаються у світі, можуть досягнути «життя в Христі» через Святі Тайни.

Микола Кавасила представляє християнське життя як зовсім нове життя, яким людина живе у Христі. Більше того, це життя не є чужим для людини, навпаки, є єдиним природним та справжнім життям, у якому людина була створена і може повноцінно існувати лишень в онтологічній єдності з Ним, як член єдиного Організму, головою якого є Христос. Без вочленення Христа людина навіть не може існувати, оскільки вона була створена як невіста на образ і подобу свого Архетипу – Жениха. Була створена як чоловік і жінка (Бут 1). Це таїнство походження людини, представлене в СЗ, об'являється на Хресті, коли Новий Адам віддає своє життя, щоб з Його повноти була відкуплена і знову приведена на світ його Невіста, у всій її красі та невинності. Св. Іван Золотоустий описує це таїнство так: «Прийшов до тої, яка втікає, і, знайшовши її брудною, збезчещеною та голою, заплямленою кров'ю, – обмив її, помазав оливою та нагодував, одягнув її в Царську Одежу, сам ставши цією Одежею, взявши її таким чином, возніс на висоти». Ось чому справжнє народження людини настає в Тайні Хрещення, у якому людина переживає своє нове народження зі смерті та воскресіння Свого Жениха – Христа. Таким чином, Святі Тайни є центром християнського життя. Через них людина народжується, зростає та бере участь у житті Триєдиного Бога.

Три ініціаційних Тайни становлять зміст та принцип християнського життя. В них ми перемінюємось у Христа – Церкву. У Хрещенні людина отримує як ембріон нове і справжнє буття, яке за своєю природою прагне зростати до своєї повноти – Христа. Але для того, щоб жити та реалізувати це новонароджене християнське буття, людина отримує в Тайні Миропомазання, відповідно до її співпраці з Творцем, Дари Святого Духа. Це все людині дається для того, щоб

вона, співпрацюючи з отриманими дарами, ставала Невістою. А у Святій Тайні Євхаристії ця приготована добрим християнським життям людина, єднаючись з Христом на рівні зрілої особи у Любові, стає з ним єдиним Тілом – Церквою. Таким чином, ставши з Єдинородним Сином одним цілим, входить у співпричастя з Небесним Отцем.

Отож, як бачимо, християнське життя є для нас даром, який дається та розвивається у сакраментальному житті Церкви, а тому й закликає людину до співпраці на цьому священному полі боротьби задля здійснення Божественного проекту Отця, в якому людина знаходить своє повноцінне, блаженне та вічне життя.

Саме від такого життя, подібно як блудний син, непомітно відійшла людина у далекий, на перший погляд привабливий, штучно створений світ, який все більше і більше спотворює ікону Христа аж до тієї міри, що вона перестає сприйматись своїм ближнім, своїм братом, який її доповнює та додає радості та миру. Хто ж може повернути таку важко хвору, вже не подібну на себе людину до її здорового стану? Із вище сказаного зрозуміло, що єдиний – Добрий Пастир, який завжди діяльний при справах Отця, який знає своїх і який залишає 99 овець і йде шукати заблукалу, здатний повернути до здоров'я, в біблійному розумінні цього слова, кожного, хто заблукав.

Коли ми говоримо про Христа, який шукає і приводить хворого до природного, повноцінного, спасоносного життя та обов'язків, то маємо на увазі не «ідею», а Христа у його сьогоднішньому тілі – Церкві. Цей Христос є надалі при справах свого Отця і діє через сакраментальне життя своєї Церкви. Отож, лише стаючи активними учасниками у Божественному промислі спасіння, діючи лишень в контексті Доброго Пастиря, ми отримуємо Божественну могутність та здатність зробити неможливе – привести алкогольно залежну людину до повноцінного спасоносного життя (пор. Мк. 6, 7-13).

Але все ж залишається конкретне запитання: як саме функціонує імунітет Церкви, щоб оздоровити та повернути у спільноту обожеественних її правосильного члена?

Для повернення хворої людини в лоно сакраментального життя Церкви призначені передусім такі Святі Тайни як Хрещення, Примирення та Оливопомазання. Щодо вирішення конкретної проблеми розглянемо, яке ж є значення Соборування. Саме так у нашій Церкві називається Св. Тайна Оливопомазання через специфічну форму її звершення.

Як правило, цю Святу Тайну у Східній Церкві, на відміну від латинського обряду, уділяють сім священників, що ж є символом присутності самого Христа – Церкви. Ще яскравіше ця дійсність відображається в обряді Коптської Церкви¹, коли поступово, після читань та помазання хворого, кожен священник запалює гніт семисвічника. Отож після виконання Тайни перед хворим горить семисвічник – дерево життя, символ усього створіння в його повноті, тобто символ Церкви. Саме той факт, що до хворого приходиться сам Христос, є основоположним та ефективним аспектом Тайни.

Чи можемо уділяти Святу Тайну Оливопомазання алкогольнозалежній людині?

Нерідко християни розуміють Оливопомазання як Тайну, яку уділяє священник людині, що помирає. Саме так цю Тайну здебільшого сприймали до II Ватиканського Собору. Сьогодні Оливопомазання, як правило, уділяється хворому, неміч якого належить до категорії «певної важкості». Ця Свята Тайна призначається для того, щоб допомогти хворому подолати кризу хвороби і таким чином продовжувати вести християнський спосіб життя впродовж тривання його хвороби².

Виникає запитання: що саме маємо розуміти під поняттям хвороби? В історії релігії хвороба ніколи не вважалась виключно проблемою у сфері медицини, а завжди також символом небезпеки у ширшому спектрі людського ества – хвороба, яка охоплює цілу людину – в тій цілісності, у якій її створив Господь, – у її космічному вимірі.

Говорячи про Оливопомазання, сьогодні більшість богословів відштовхуються саме від його біблійної концепції. Життя людини не можна ідентифікувати однобічно, як добре функціонування організму, але, з іншого боку, життя не є лишень потойбічною реальністю. Життя є передусім «реляція»: співпричастя з Богом, досвід любові з іншими та активна спроможність любити.

Однак життя заплямоване смертю, жалом якої є гріх. Такий стан не служить життю, а спричиняє занепад через брак природних відносин, зачерствіння серця, радикальну імпотенцію. Класичним місцем, де досвідчуємо цю трагічну реальність, загрозу життю, і є важка хвороба. Не йдеться тут про будь-яку хворобу, а про ту, яка паралізує творчі здібності людини, якими вона себе реалізує у спільноті як повноцінна особа. Йдеться про хворобу, яка віддаляє людину від друзів, яка знесилює діяльні здібності людини – брати активну участь у житті спільноти. Можемо дати визначення цій ситуації як «нависаючій загрозі смерті» у тлумаченні К. Ранера (K. Rahner, *Kirche und Sakramente*, 103; trad. it., 111), але не мається на увазі година смерті. Отож очевидно, що саме хвороба алкогольної залежності і є місцем для Соборування.

Життя, яке знаходиться під загрозою, спасається передусім тим, що зв'язуються обірвані зв'язки, завдяки яким людина знову стає життєздатною та може діяльно любити. Власне це представляється у символах оливопомазання. Першим символом є присутність інших біля хворого. Вони приходять, щоб «асистувати тому, який зціляє», допомагати йому у боротьбі за життя. Іншими символами є їхні жести: покладання рук (символ близькості та любові), помазання освяченою оливою (символ опіки, щоб укріпити життя хворого члена Церкви) та молитва, яка доручає його Богові. Молитва, яка просить допомоги, милосердя, асистенції, сили Святого Духа, визволення, спасіння, потішення. Близькість Бога має йому допомогти, скріпити його ізсередини та визволити його від тягаря гріха, який атакує життя, тому що руйнує співпричастя. Коли говориться про спасіння та піднесення з ложа хвороби, мається на увазі оздоровлення в ширшому розумінні, йдеться про стан життя, який триває навіть поза фізичною смертю.

Отже, можемо іншими словами сказати, що Св. Тайна Оливопомазання уділяється в певній ситуації, у якій людина досвідчує на власному тілі радикальну загрозу для свого життя. Молитва та помазання спільноти Церкви стають реалізуючим символом Божої близькості, яка спасає та підтримує хворого. Таким чином Церква здійснює свою благовістуючу місію, у якій Христос в особливий спосіб опікується хворими, та благовістує Боже спасіння.

До сакраментальної діяльності Церкви належить не лишень одноразове відвідування хворого для звершення Соборування, а й практична постійна опіка над хворими, боротьба за покращення умов життя тих, які фізично, економічно чи духовно терплять, не лише проти табу смерті, а й проти того, що спричиняє загрозу гідному життю людини.

Отож, для оздоровлення важко хворої, алкогольно залежної людини недостатньо організувати святковий прихід лікаря – Христа і обмежити Таїнство Божої опіки одноразовим лікуванням. Не можемо забувати, що не Таїнство Оливопомазання дане нам як інструмент для служіння, який ми дозволяємо собі обмежувати в міру своєї обмеженості. Передусім ми покликані служити Таїнству Христа, який саме через наше служіння бажає дотримати обіцянку бути назавжди

присутнім головним Служителем Таїнства Спасіння: «...ось Я з вами в усі дні до закінчення віку. Амінь». (Мт. 28, 20).

Таке розуміння нашого покликання змушує видати на зцілення такого смертельно хворого члена нашої спільноти увесь ресурс та потенціал Церкви, так, як це відповідає божественній «кенотичній» ментальності Христа. Це означає: організувати відповідний центр реабілітації для алкогольнозалежних людей; забезпечити відповідну опіку та організацію умов для їх активного сакраментального життя. Необхідною є, особливо в цій ділянці, діяконія тих членів Церкви, які є фахівцями та впливовими людьми суспільства.

Отож, як бачимо, все здійснюється для благодаті і в благодаті. Від людини очікується лишень берегти дар, який ми отримали в Тайні Хрещення, в той спосіб, що намагатимемось перебувати в благодаті. Тому що сам Христос, який, згідно з Євангелією засіяв сім'я на землі (Пор. Мт. 13,1-23), приніс вогонь (Лк. 12, 49) та меч; не пішов геть, залишаючи на людей опіку над ростом та народженням зерна, над розпалюванням вогню та над застосуванням меча³, а залишився, щоб виконати те, що сам започаткував. Ап. Павло у Посланні до Филип'ян нам нагадує: «Бо то Бог викликає у вас і хотіння, і діяння, за доброю Своєю волею» (Фил. 12, 13). Тому Він є той, хто розпалює та підтримує вогонь, і Він є Той, Хто тримає в руках меч. Христос не обіцяє лише вічне життя⁴, набагато більше. Він обіцяє своїм «святим»⁵ завжди бути з ними⁶.

¹ Пор. Teologické texty, P. Caban, Svatot' pomazania chorých, 82.

² Пор. José M. Millás, Penitencia, Matrimonio, Ordine, Unzione degli infermi, 252.

³ N. Cabasilas, La vita in Cristo, 63.

⁴ Ів. 11,25: «Я є Воскресіння і Життя».

⁵ Термін, яким Новий Завіт часто називає охрещених.

⁶ Мт 28, 20; «...ось Я з вами в усі дні до закінчення віку. Амінь».